

SLÄKTHISTORISKA STUDIER

Genealogiska Föreningen | The Genealogical Society of Sweden

Släkthistoriska Studier 2024:207

Släktforskarnas årsbok (1988–2024) till minne

En epok är slut

Michael Lundholm, Genealogiska Föreningen
epost: michael.lundholm@me.com

 0000-0002-4145-1372

Publicerad den 8 november 2024

DOI: [10.55797/pds688](https://doi.org/10.55797/pds688) och ISSN 2004-3910

Öppen tillgång genom en Creative Commons CC BY 4.0 licens.

Copyright på artikeln tillhör författaren.

Publicerad på Kungliga Bibliotekets OJS-plattform publicera.kb.se.

Citera artikeln (exempel): Lundholm, M., (2024), »Släktforskarnas årsbok (1988–2024) till minne. En epok är slut«, *Släkthistoriska Studier 2024:207*. DOI: [10.55797/pds688](https://doi.org/10.55797/pds688).

Släkthistoriska Studier publiceras av Genealogiska Föreningen (org. nr. 802001-19643), Löfströms Allé 7, Sundbyberg. Kontakt: shs@genealogi.net

Släktforskarnas årsbok (1988–2024) till minne

En epok är slut

Michael Lundholm

Genealogiska Föreningen

Efter 37 årgångar ska *Släktforskarnas årsbok* läggas ned. Här reflekteras över årsbokens betydelse och nedläggningens konsekvenser.

I mitt släktforskararbetsrum står arbetsbordet vertikalt ut från fönsterväggen mitt i rummet. Bakom skrivbordsstolen, på armlängds avstånd, en vägg (av tre) klädd med bokhyllor där den mest centrala släktforskningslitteraturen och de viktigaste handböckerna finns lätt tillgängliga. När jag snurrar runt med stolen har jag raden med alla utgivna årgångar av *Släktforskarnas årsbok* i huvudhöjd. Flera gånger varje dag tar jag ut någon av volymerna för att slå upp något. Tillsammans med Genealogiska Föreningens (GFs) tre tidskrifter *Släkt och Hävd* (SoH), *Svensk Genealogisk Tidskrift* (SGT) och *Släkthistoriska Studier* (SHS) utgör årsboken en av de viktigaste publikationerna när det gäller utgivning av kvalificerad svensk släktforskning.

Tidigare i år beslutade styrelsen för Sveriges släktforskarförbund att årets utgåva skulle bli den sista av den tryckta årsboken. Totalt har årsboken utkommit i 37 årgångar under fyra olika redaktörer: Bengt Hjörd, Håkan Skogsjö, Eva Johansson och Ted Rosvall. Vad som ska komma istället, om alls något, är fortfarande i november 2024 oklart. Förbundsstyrelsen har ventilerat vaga funderingar om publicering av digitala artiklar på förbundets hemsida. På förbundsstämman i Malmö hade man inget att meddela och nu över två månader senare har vi ännu inte sett någon »vit rök«.

Släktforskarnas årsbok utkom första gången 1988. Namnet hade väl inte satt sig riktigt än, för dåvarande ordföranden i Sveriges släktforskarförbund Erik Thorell kallade den ömsom »Släktforskningens årsbok«, ömsom »Sveriges släktforskarförbunds årsbok« i sitt förord. Redaktören Bengt Hjörd använde i sin inledning benämningen »årsboken för Sveriges släktforskarförbund«. Det verkar som att termen »Släktforskarnas årsbok« började användas först 1995 när Håkan Skogsjö övertog redaktörskapet.

Diskussionerna om en årsbok startade innan Sveriges släktforskarförbund bildades 1986. Det var inom Genealogiska Föreningen 1973 då det fanns tankar på att göra om SoH till en årsbok. I samband med att förbundet bildades var interimsstyrelsens förslag (den så kallade »Gröna luntan«) att slå samman de resurser som fanns i Genealogisk Ungdom (GU) och GF så att GU:s tidskrift *Släkthistoriskt forum* (SHF) blev det nya förbundets tidskrift och SoH dess årsbok. Av detta förverkligades endast första

delen då GF ganska snart lämnade förbundet. Istället kom förbundet att ge ut en helt ny skrift.

Inom GF återkom därefter frågan om en omstöpning av SoH flera gånger, kanske mest av ekonomiska skäl men även problemet att få in kvalificerat material angavs vid ett tillfälle. Styrelsen lade ett förslag hösten 2003 om detta men drog sedan tillbaka det innan medlemsmötet, som skulle avgöra saken, hölls. Ett styrelsebeslut fattades dock 2006, under en period då SoH inte utkom, om att göra SoH till en digital årsbok på föreningens webbplats men beslutet kom aldrig att vare sig offentliggöras eller förverkligas. Åren 2008–2009 återstartade dock utgivningen av SoH successivt för att sedan 2010 följa gammal god ordning.

Förbundsstyrelsens motiv för att lägga ned årsboken är något oklara och får anses vara oartikulerade. Flera skäl har nämnts, såsom dålig ekonomisk bärkraft, minskad upplaga och svårigheter att få in material till årsboken.

Årsboken har under den senaste tioårsperiod då det finns ekonomisk redovisning (2012–2023) visserligen haft tre röda år under senare delen av perioden men de totala nettointäkterna (så som förbundsstyrelsen redovisat dem) var under perioden totalt drygt 800 000 kronor. Upplagan har minskat de senaste 20 åren. Den nådde en topp 2003 med drygt 5 000 förbeställningar (subskriptioner) för att 2023 ligga på drygt 2 000 och 2024 under 2 000 förbeställningar. Eftersom intäkterna från årsboken varit rörliga men kostnaderna varit både fasta och rörliga leder minskat antal förbeställningar förr eller senare till röda siffror.

Det är dock inte bara årsboken som minskat i upplaga utan det har även SHF, som under samma period minskat från drygt 9 000 prenumeranter till drygt 5 000. Även SHF går med underskott vissa år med samma sätt att räkna. Senast 2023 var underskottet 160 000 kronor, vilket var fyra gånger större än underskottet för årsboken.

Någon diskussion om årsbokens fysiska utförande och därmed kostnaden för att framställa ett exemplar har inte förts offentligt. Ursprungligen omfattade årsboken under Bengt Hjörd omkring 175–200 sidor för att från det att Håkan Skogsjö tog över omfatta drygt 300 sidor. Inlagan trycktes inledningsvis endast i 1+1 färg (svart/vitt) men från millennieskiftet började färgbilder förekomma för att under det senaste decenniet dominera. Pärmarna har alltid varit hårda utom 2024 då en ny variant med enklare omslag användes. Under hela utgivningen har ett antal sidor (cirka 5–10) upptagits av förbundets verksamhetsberättelse.

Här kan en vän av ordning självklart fråga sig varför inte en översyn av utförandet skett för att minska kostnaden att trycka ett exemplar: färre sidor, inget färgtryck, enklare pärm och möjligen en annan papperstyp borde varit lågt hängande frukter. De enda förändringar som gjorts med syftet att sänka kostnaderna är den enklare pärmen, som kom först 2024, samt att ansvaret för monteringen av årsboken samtidigt flyttades från redaktören till kanslipersonal. Det senare sänkte de fasta kostnaderna något genom att redaktörens arvode reducerades. Man frågar sig också vilka ansträngningar som gjorts för att öka förbeställningarna. När de låg som högst var det Carl Szabad som var kanslichef och ansvarig. Vi är nog många som kommer ihåg den vikt Carl fäste vid upprepade påminnelser för att få prenumeranter och medlemmar att stanna kvar.

Då årsboken under det senaste kvartsseket ändå årligen publicerat cirka 300 sidor släktforskning och personhistoria är det svårt att bedöma om det varit svårt att få in bidrag. Visserligen har konkurrensen från GF:s tidskrifter ökat men samtidigt skrivs det mer idag.

Runt millennieskiftet kom konkurrensen främst från SoH, som utkom med ungefär 175–225 sidor släktforskning per år. Efter turbulens för SoH under millenniets första decennium hade situationen stabiliserats 2010, men då fanns sedan en tid även den av Svenska Genealogiska Samfundet utgivna SGT. Från 2016 ges SGT ut av GF. För

årsboken innebar det ett annorlunda läge. SoH och SGT producerar sedan dess tillsammans visserligen endast marginellt fler sidor, 250 årligen, än vad SoH gjorde tidigare. I sidor är skillnaden alltså inte så stor, men tidskrifterna kompletterar varandra genom att SGT tar in längre artiklar medan signumet för SoH är kortare artiklar. Sedan 2022 publicerar GF dessutom den helt digitala SHS som under sina två och ett halvt år haft en årlig utgivningstakt som motsvarar ett års utgivning av SoH och SGT sammantaget, alltså cirka 250 sidor.¹ SHS tar dessutom in typer av artiklar som de andra publikationerna inte tar in. Sedan 2022 publicerar GF:s tre tidskrifter alltså släktforskning omfattande cirka 500 sidor årligen som dessutom innehållsmässigt har ett mycket bredare spektrum. Konkurrensen om artiklar har alltså i någon mening hårdnat men den mätbara effekten blir lite överdriven eftersom fler artiklar skrivs.

Att fler artiklar skrivs beror troligen på att heterogeniteten bland tidskrifterna lockar flera författare med olika tycke och smak. Dessutom blir det möjligt för författare att skriva nya typer av artiklar. Att nya författare lockats av nya tidskrifter blev väldigt tydligt när SGT hade funnits i ett decennium. Under de tio första åren 2007–2016 skrev 36 olika författare artiklar i SGT och av dem var det 19 som inte tidigare hade skrivit i SoH. Om vi bara studerar de senaste två årens utgivning i de tre tidskrifterna så har de lockat ett femtontal personer att för första gången skriva i någon eller flera av tidskrifterna. Samtidigt är det många som tidigare skrivit som allt oftare skriver nya artiklar.

Mitt allmänna intryck är att det finns ett ökat intresse bland släktforskare att dokumentera sina resultat genom att skriva en artikel. Det är dock inte så enkelt som att inflödet av material är något man inte kan påverka utan det beror också på hur redaktionerna har skött sina »fögderier«. Vad de olika redaktionerna gör för att uppmuntra potentiella författare att börja skriva och sedan handleda dem fram till publicering påverkar också inflödet.

Släktforskarnas årsboks historia kan med tanke på innehållet uppdelas i två perioder. Den första 1988–1994 med ett sammanhållande tema för var årsbok och den andra 1997–2024 med artiklar utan sammanhängande tema, där åren 1995–1996 var en slags övergångsperiod.

Det sammanhängande temat tog upp två aspekter, dels arkivpresentationer, dels bearbetningar inom temat. I vart fall de tre första årsböckerna hade också en inledning som beskrev temat och syftet. Därutöver fanns det ett antal bidrag som låg vid sidan av temat. Man ska komma ihåg att detta var innan Sveriges släktforskarförbund började med sin utgivning av handböcker 2011 och det fanns ett behov av att sprida handboksliknande material. Av dessa sju tematiska årsböcker får väl fem betraktas som ganska traditionella och de har delvis blivit omsprungna av den senare utgivningen av handböcker som är bättre uppdaterade avseende den tekniska och digitala utvecklingen.

De två återstående tematiska handböckerna sticker dock ut och innehåller bidrag som än idag har stort läsvärde: *Inte bara kyrkböcker. Alternativa källor i släktforskningen* (1990) och *Arkivskatter. Riksarkivet och släktforskaren* (1994). Visst finns det även här enskilda bidrag som blivit obsoleta men huvuddelen av innehållet är fortfarande i högsta grad relevant.

När Håkan Skogsjö övertog redaktörskapet fick årsboken en ny layout som i många stycken stod sig till den sista utgåvan även om detaljer kom att förändras. Skogsjö

¹ Jämförelsen är inte helt enkel att göra då SHS publicerar i formatet A4. Det innebär att en sida i SHS är ungefär 25 procent större än i SoH och SGT. Undantaget redaktionellt material har SHS publicerat cirka 500 A4-sidor släktforskning sedan starten för två och ett halvt år sedan, vilket är cirka 200 sidor årligen. Omvandlat till sidformatet i SoH eller SGT motsvarar det cirka 250 sidor årligen.

fortsatte visserligen med sammanhållande teman i utgåvorna 1995 och 1996, men de kom liksom i bakgrunden eftersom det inte fanns någon huvudtitel som beskrev innehållet då namnet nu var »Släktforskarnas årsbok«. Temat framgick endast i nyckelord på omslaget och i mellanrubriker i innehållsförteckningen. Det var dock inte ett tema utan de två årgångarna innehöll två teman vardera och dessutom artiklar utanför dessa. Årgång 1995 fokuserade på *Framtiden* och *Ångermanland* medan 1996 fokuserade på *Resor* och *Östergötland*.

Jag har själv vid ett par tidigare tillfällen argumenterat för att årsboken borde återgå till den tematiska ansatsen. Efter det att förbundets handboksutgivning blivit mer omfattande får jag dock erkänna att den argumentationen har tappat i bärkraft.

En artikel i årsboken kan avvika högst väsentligt från artiklar i GF:s tidskrifter, framförallt SGT och SHS. Det beror på att medan dessa två tidskrifter har en instruktion till författare och redaktion, som utförligt beskriver en artikels ortografi och typografi, har årsboken under i stort sett hela sin levnad överlåtit ortografin till författarna. Det är först i samband med de sista årens utgivning som årsbokens redaktion tagit fram en författarinstruktion, om än inte särskilt detaljerad.

Det gör att artiklar kan avvika inte bara från dem i SGT och SHS utan också att de sinsemellan i en och samma årsbok varierar i utformning. Den variationen yttrar sig framförallt i hur och med vilken grad av upplösning käll- och litteraturhänvisningar utformas samt utformningen av käll- och litteraturförteckningar. Det är inte ens självklart att en käll- och litteraturförteckning alltid förekommer.

Förekomsten av en författarinstruktion ger naturligtvis författare och redaktion ytterligare arbete men det ska vägas mot att frånvaron av en författarinstruktion försvårar för alla läsare. En författarinstruktion normaliserar artiklarnas utformning i vissa avseenden och underlättar när läsaren går från en artikel till en annan, från en utgåva till en annan. Vissa saker ser helt enkelt ut på samma sätt, vilket underlättar läsningen. Detta gäller framförallt artiklar som presenterar släktforskningsresultat medan artiklar med exempelvis arkivbeskrivningar och liknande inte är så berörda av kritiken.

Problemet med frånvaro av såväl krav på källhänvisningar som hur de ska normaliseras vad gäller DNA-resultat illustrerades verkligen i Släktforskarnas årsbok 2021, där det tematiska återkom och tio berättelser med DNA-resultat publicerades. I det avseendet fanns förbundets handbok från 2015 om DNA-forskning, som diskuterar hur DNA-resultat bör dokumenteras, att falla tillbaka på, vilket inte gjordes. Poängen med källhänvisningar är ju att resultaten ska kunna kontrolleras, men här var det ytterst tveksamt om det kan ske i något av de tio fallen. Enligt en andrahandsuppgift var dessutom ett av författarnamnen en pseudonym utan att det framgick. De tio bidragen saknar därför värde som dokumentation av släktforskningsresultat. Nu är artiklarna närmast reseskildringar över de olika författarnas personliga DNA-resor. Årsboken var därför helt klart inte rätt plats för dessa artiklar utan istället hade publicering i SHF varit lämpligare.

På det hela taget är dock årsbokens volymer mycket läsvärda. Jag rekommenderar alltid nya släktforskare att läsa släktforskningslitteratur, främst artiklar från de publikationer som nämnts här. Inte främst för att hitta något av värde vad gäller personuppgifter till sina egna släktforskningsproblem utan för att lära sig om källor och källkritik, om metoder, sätt att komma fram till en slutsats och hur man redovisar resultat.

Det finns väldigt många läsvärda artiklar utgivna i de 37 årgångarna men eftersom jag har ett särskilt öga till allmogeforskning vill jag avsluta med att lyfta fram ett i mitt tycke verkligt bra exempel från det området (även om jag förstås hade önskat mig en källförteckning med lite högre upplösning), nämligen Jan-Åke Holmbrings (1926–2013) 60 sidor långa »Nämndemannen Sven Månsson Holmström. Några bilder från frihetstidens Njudung« i Släktforskarnas årsbok 2003. Här får vi beskrivningar av

bygden, byn, gården, familjen, skatteköpet, häradstinget och tvisterna. Det är närmast en dammsugning av tillgängligt källmaterial som utgör basen för en intressant, välstrukturerad och läsvärd berättelse om Sven Månsson och hans familj. Artikeln är fortfarande en inspirationskälla för mig.

Man kan alltid diskutera om så långa artiklar är lämpliga. Det måste dock avgöras från fall till fall och Holmbrings artikel var en väl fokuserad och sammanhållen enhet. När nu årsboken läggs ner försvinner alltså en publiceringsmöjlighet för sådana längre bidrag. Vare sig SoH eller SGT har möjlighet att ta in så långa artiklar så i dagsläget är det bara SHS som kan göra det.